

EKONOMİ POLİTİK

Türkiye Krizden Ne Kadar Etkilendi?

Erinç Yeldan, 4 Kasım 2009

Geçen hafta sonunda Merkez Bankası Başkanı sayın Durmuş Yılmaz kanımızca talihsiz bir açıklama yaptı: “*Küresel büyüme tahminleri yukarı doğru güncellense de endişelerin devam ettiğini*” vurgulayan sayın Yılmaz’a göre “*Türkiye olarak gerek bankalar, gerekse ekonomik kuruluşların güçlendirilmesi için yoğun çaba harcayıp gereken tedbirleri alınmış*” idi. Bu nedenle de “*Türkiye krizden en az etkilenen ülkelerden biri*” olmuştu. Sayın Yılmaz’ın küresel krizin orta uzun dönemde içerdiği belirsizlikler nedeniyle henüz toparlanma sürecinin güçlendiğini savunmanın zor olduğuna ilişkin kaygılarına katılıyoruz. Zaten başta IMF ve bir çok uluslararası derecelendirme kuruluşu ve iktisatçı da bu yönde görüş bildirmeye devam ediyorlar. Ancak, Türkiye’nin “almış olduğu tedbirler sayesinde krizden en az etkilenen bir ülke” olduğuna dair tespit kanımızca yanlışlar içermektedir.

Herşeyden önce Türkiye gerek milli gelirindeki gerilemenin çapı (2008’in ilk yarısında yüzde -10.6), gerekse yaşamakta olduğu açık (yüzde 14.6) ve gizli (yüzde 18.5) işsizlik oranlarıyla küresel krizden en şiddetli etkilenen ekonomiler arasında sayılmaktadır. Bunun da ötesinde Türk sanayi Ekim 2008’den bu yana henüz kriz öncesi üretim düzeyine ulaşamadığı gibi, Ağustos verileri itibariyle sanki ikinci bir resesyon dalgasına sürüklenmiş izlenimi vermektedir (bu konuda bkz. 21 Ekim tarihli Ekonomi Politik: Sanayide Çift Dipli Resesyon Tehlikesi).

Ancak eğer salt *finansal* veriler üzerinden bir değerlendirme yapılacak olursa sayın başkanın gözlemleri doğrudur: Türkiye, bankacılık sektörüne ilişkin veriler ve döviz kurlarının seyri açısından krizden göreceli olarak daha az etkilenmiştir. Dolayısıyla, kriz her kesimi aynı derecede ve aynı biçimde etkilememektedir. Mevcut kriz bir reel sektör krizi olarak yaşanırken, bankacılık ve finans sektörü krizden göreceli olarak daha az etkilenmiş gözükmektedir. O halde şu soruyu sormamız gerekiyor: Kriz, kim için?

***

Türkiye ekonomisinin küresel krizi bankacılık ve finans sektörü üzerinden değil, reel sektörler ve özellikle sanayi sektörü üzerinden yaşamakta olduğu bilinmektedir. Bu olgu Türkiye’nin 2003 sonrasında küresel ekonomiyle olan bağlantılarının biçimiyle ilgilidir. 2001 krizi sonrasında bankacılık sektörü çok sıkı denetim altında iken, finans dışı reel sektörler benzer denetimlerin dışında kalmış ve yüksek oranlı bir dış borçlanma ile neticelenecek bir dış kaynak kullanımına yönelmişlerdi. Ucuz ve bol dövizin getirdiği ucuz ithalat olanakları sanayi kesiminde ara ve yatırım malları maliyetlerinde büyük tasarruf sağlamaktaydı. Ancak, küresel kriz süresince bu tür ucuz ithalattir inansmanın kurumması sonucu Türk sanayiinde büyük bir daralma yaşandı. Sanayi kesimindeki söz konusu daralma, süregelen cari işlemler açığının boyutları ile doğrudan orantılıydı. 2003 sonrasında cari işlemler açığının yükselerek süregelmesine seyirci kalınmasının sonucunda Türk sanayii krizden en şiddetle daralan sektörlerden birisi görünümündeydi.

Küresel krizin Türk bankacılık ve finans sektörlerini göreceli olarak daha az etkiliyor görünmesinin ardında henüz resmi olarak açıklanamayan bir diğer olgu yatmaktadır: Türkiye, krizin etkilerinin ulusal ekonomiye ulaştığı Ekim 2008'den bu yana geçen 11 ay boyunca (en son güncel veri Ağustos ayına ait) 12.6 milyar dolarlık kayıt dışı sermaye girişi olanağı elde etmiştir. Resmi istatistiklerde *net hata ve noksan* diye anılan söz konusu sermaye girişlerinin kaynağı, amacı veya bedeli belli değildir. Söz konusu kayıt dışı sermaye girişleri, finans sektörüne beklenmedik bir rahatlama sağlamış gözükmektedir. Ancak, adı üzerinde kayıt dışı olan bu kaynağın, “*Türkiye'nin almış olduğu tedbirler*” sayesinde ülkemize aktarıldığını savunmak güçtür.

“Net hata ve noksan” kalemi dahilinde kayıt dışı sermaye girişlerinin Türkiye ekonomisine olan ilgisi kuşkusuz 2008 sonrası ile sınırlı değildir. Türkiye'nin bundan önce yaşamış olduğu 1994 veya 2001 krizleri gibi dönemlerde de kayıt dışı sermaye hareketlerinin önemli bir işlev gördüğü bilinmektedir. Aşağıdaki Tablo bu yoruma açıklık getirmek amacıyla hazırlanmıştır. Tabloda görüleceği üzere 2008'de net hata ve noksan istatistiklerinin, bundan önceki kriz dönemleri ile karşılaştırıldığında “makul hata” sınırlarını zorlayan bir boyutta bir sermaye girişinin yansıtılmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Krizler Boyunca Kayıt Dışı Sermaye Hareketleri (Milyar ABD \$)			
	Kriz Öncesi 12 Ay	Kriz Başlangıcını Takip Eden 3 Ay	Kriz sonrası 12 Ay
1994 Nisan Krizi	-3.852	1.869	4.874
2001 Şubat Krizi	-0.663	-1.511	-3.136
2008 Ekim Krizi	-0.584	6.929	12,646 (*)
(*) Ekim 2008 sonrası 11 ay.			
Ödemeler Dengesi Net Hata ve Noksan Kalemi			
Kaynak: TC Merkez Bankası Veri Dağıtım Sistemi-www.tcmb.gov.tr			

Doğal olarak sorularımız birikiyor: *Finans sektörlerinde göreceli olarak rahatlama sağlayan söz konusu kayıt dışı sermaye girişlerinin amacı ve bedeli ne olmuştur? Söz konusu kaynakların yakın dönemde de sürmesi beklenebilir mi? Ve yeniden: Kriz kim için?*